

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

Lublin Biblical School and Fifty Years of Its Existence (1956–2006)

KS. ANTONI TRONINA

Instytut Nauk Biblijnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
adres: Aleje Racławickie 14, 20-129 Lublin; e-mail: atronina@kul.pl

SUMMARY: This article presents the fifty years of existence of the Catholic University of Lublin biblical school, beginning in 1956. This period has been divided into three periods, when at the helm of the school stood first its founder Rev. prof. S. Łach (1956–1976), then the next two directors of the Institute (Fr H. Langkammer OFM and Rev. J. Kudasiewicz, years 1976–1988), and finally the creator of the modern Institute of Biblical Studies, Rev. prof. R. Rubinkiewicz SDB. The article ends with a short characteristics of their activity. A list of defended doctorates, habilitations, together with the indication of the studies in Rome, completes this historic review of Lublin bible scholarship.

KEYWORDS: history, Lublin bible school, Polish biblical scholarship, Institute of Biblical Study

SŁOWA KLUCZE: historia, lubelska szkoła biblijna, biblistyka polska, Instytut Studiów Biblijnych

Niedawno obchodziliśmy uroczyste stulecie Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie, zwanego *Biblicum*. Wydana wówczas obfita monografia tej zasłużonej uczelni¹ skłania także do podsumowania pierwszego półwiecza Instytutu Biblijnego przy KUL. Analogicznie do innych szkół naukowych, skupionych wokół wybitnych uczonych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego², można mówić o lubelskiej szkole biblijnej. Nazwy tej używał chętnie organizator studiów biblijnych w KUL, ks. Stanisław Łach, oraz jego uczniowie do czasu utworzenia Instytutu Nauk Biblijnych KUL (1981)³. Formalnie Szkołę Biblijną utworzono w 1959 r. decyzją watykańskiej Kongregacji Seminariorów i Studiów Uniwersyteckich. Jej bazą była sekcja biblijna przy Wydziale Teologii KUL, istniejąca teoretycznie od początku

¹ M. Gilbert, *Il Pontificio Istituto Biblico. Cento anni di storia (1909-2009)* (Roma 2009).

² Zob. S. Janeczek, „Lubelska szkoła filozofii klasycznej”, *EK* (Lublin 2006) XI, kol. 29-33; F. Mazurek – Z. Skwierczyński, „Lubelska szkoła katolickiej nauki społecznej”, tamże, kol. 34-36.

³ B. Szier-Kramarek, „Instytut Nauk Biblijnych KUL”, *EK* (Lublin 1997) VII, kol. 300-302.

działalności uniwersytetu (1918)⁴. W okresie przedwojennym bibliistyka lubelska mogła poszczycić się dwoma wielkimi nazwiskami. Początkowo (1918–1920) profesorem bibliistyki i historii religii był ks. Józef Archutowski, który jednak wkrótce przeniósł się do Krakowa. Właściwym organizatorem studiów biblijnych w nowo powstałym uniwersytecie był ks. prof. Józef Kruszyński, rektor KUL w latach 1925–1933. Ponadto wykłady z bibliistyki prowadzili (po łacinie) na zmianę dwaj kapucyni holenderscy: Edward Fermont i Hubert Hoemaeker⁵.

W pierwszych latach po wojnie Pisma Świętego uczyli kapłani lubelscy Henryk Strąkowski i Tomasz Wilczyński (późniejsi biskupi), a także jezuita o. Stanisław Styś. Ten ostatni był absolwentem Papieskiego Instytutu Biblijnego (PIB) w Rzymie. Świetnie przygotowany językowo, po habilitacji (1946) kierował Katedrą Egzegezy ST. Niestety, wraz z kilkoma innymi profesorami został w 1952 r. odsunięty od nauczania. Nie był to czas sprzyjający organizacji studiów, a tym bardziej tworzeniu szkoły biblijnej. Mimo to na Wydziale Teologii KUL powoli gromadził się zespół biblistów. W 1950 r. przyjęto do pracy ks. dra Feliksa Gryglewicza z diecezji częstochowskiej, początkowo jako adiunkta i zastępcę profesora NT. W dwa lata później (1 września 1952) miejsce po o. Stysiu zajął ks. Łach z diecezji tarnowskiej jako habilitowany zastępca profesora ST. Jemu właśnie przypadła w udziale reorganizacja studiów biblijnych w KUL, kiedy nastąpiły odpowiednie do tego warunki.

Po zlikwidowaniu wydziałów teologicznych na uczelniach państwowych (1954) na KUL, będący uczelnią prywatną, przybyło wielu kapłanów diecezjalnych i zakonnych. Wielu z nich wybierało specjalizację biblijną, gdyż w seminariach duchownych i nowicjatch potrzebni byli dobrze przygotowani wykładowcy. Gwałtowny wzrost liczby studentów wymagał od władz uniwersytetu i Wydziału Teologii stworzenia należytych warunków pracy naukowej. Tak zaczęła się tworzyć lubelska szkoła biblijna. Jak każda szkoła musiała mieć ona dobrego kierownika, który potrafił wychodzić naprzeciw zapotrzebowaniu i troszczyć się o nowe kadry. Historię tej szczególnej szkoły podzielić więc na kilka okresów, kiedy to kierownictwo nad nią sprawowali kolejno: ks. Stanisław Łach (1956–1976), Hugolin Langkammer OFM (1976–1982), ks. Józef Kudasiewicz (1982–1988). Zakończę omówieniem kilku kadencji sterowania Instytutem Nauk Biblijnych przez ks. Ryszarda

4 S. Łach, „Osiągnięcia sekcji biblijnej na Wydziale Teologicznym KUL w ostatnim XX-leciu”, *RTK* 12/1 (1965) 75-77; F. Gryglewicz, „Pięćdziesiąt lat sekcji biblijnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim”, *RTK* 15/1 (1968) 5-32.

5 Ich krótkie biogramy zamieszcza *Encyklopedia katolicka*.

Rubinkiewicza. Swoje omówienie zamykam umownie na roku 2006, kiedy to przed instytutem pojawiły się nowe możliwości rozwoju.

I. Szkoła Biblijna KUL za życia jej założyciela (1956–1976)

Zorganizowanie szkoły biblijnej było możliwe dopiero po „odwilży” w 1956 r. Represjonowani profesorowie wracali wówczas na katedry po latach odosobnienia. Do Lublina wrócił również mocno już schorowany o. Stanisław Styś i dołączył do grona wykładowców Wydziału Teologii KUL. Od dwóch lat do grona tego należał także sławny biblista warszawski, pierwszy w Polsce doktor nauk biblijnych PIB, ks. Eugeniusz Dąbrowski. Od roku akademickiego 1954/1955 dojeżdżał on z wykładami na temat historii i kultury Palestyny epoki NT. Ówczesny dziekan wydziału, ks. Łach, postanowił skorzystać z okazji erygowania odrębnej sekcji biblijnej przy Wydziale Teologii KUL. Złożył więc wniosek o utworzenie dwóch nowych katedr: filologii i archeologii biblijnej. Wniosek został przyjęty przez Senat KUL i aprobowany przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. Od roku akademickiego 1956/1957 sekcja biblijna liczyła zatem pięć katedr, kierowanych przez samodzielnych pracowników nauki:

- Katedra Egzegezy ST (ks. prof. dr Stanisław Łach)
- Katedra Egzegezy NT (ks. prof. dr Eugeniusz Dąbrowski)
- Katedra Teologii Biblijnej (doc. dr Stanisław Styś SJ)
- Katedra Archeologii Biblijnej (ks. doc. dr Feliks Gryglewicz)
- Katedra Filologii Biblijnej (doc. dr Stanisław Styś SJ)

W tym okresie było trzydziestu studentów sekcji biblijnej⁶. Jesienią 1959 r. ks. Łach zwrócił się do Kongregacji Seminariów i Studiów Uniwersyteckich w Rzymie z prośbą o zwolnienie absolwentów sekcji z obowiązku ubiegania się o stopnie biblijne poza granicami Polski. Stopni tych bowiem, wymaganych do wykładania Pisma Świętego, udzielały dotychczas jedynie dwie instytucje rzymskie: Papieski Instytut Biblijny oraz Papieska Komisja Biblijna. Otóż w ówczesnych warunkach możliwości wyjazdu na studia rzymskie były bardzo ograniczone przez służby bezpieczeństwa. Z powojennych absolwentów sekcji biblijnej KUL zaledwie 20% mogło wyjechać do Rzymu. Zgoda na tę prośbę umożliwiałaby polskim biblistom uzyskanie zalecanych prawem stopni naukowych.

⁶ A. Tronina, „Dwadzieścia lat Szkoły Biblijnej KUL (1956–1976)”, *W kręgu Dobrej Nowiny* (red. J. Szlaga) (Lublin 1984) 245.

W odpowiedzi prefekt kongregacji kard. Giuseppe Pizzardo wyjaśnił (pismem z 10 grudnia 1959), że takich praw nie udzielono dotąd żadnej uczelni, nawet Dominikańskiej Szkole Biblijnej w Jerozolimie. Zalecił jednak, aby przy Wydziale Teologii KUL utworzyć Szkołę Biblijną, w której kapłani posiadający stopnie naukowe z teologii mogliby zdobywać specjalizację biblijną, a przy sposobności złożyć egzamin kwalifikacyjny w Rzymie. List ten stał się inspiracją do zorganizowania Szkoły Biblijnej przy KUL-u⁷. Ponieważ w 1959 r. zmarł o. doc. Styś, a ks. prof. Dąbrowski wycofał się z pracy na KUL-u, liczba etatowych pracowników zmniejszyła się do dwóch. Zaproszono więc z wykładami zleconymi biblistów z różnych środowisk. W 1960 r., po ukończeniu habilitacji, zaczął pracę na KUL-u ks. Jan Sępień, któremu wcześniej przywrócono prawa obywatelskie po ośmiu latach więzienia⁸. W 1962 r. zlecono dodatkowo zajęcia o. doc. Augustynowi Jankowskiemu OSB z Tyńca, o. Józefowi Paściakowi OP z Krakowa oraz ks. doc. Stanisławowi Grzybkowi z ATK. Nie rozwiązywało to jednak sytuacji biblistów polskich, zwłaszcza tych, którzy nie mogli wyjechać za granicę. Zwiększono więc liczbę wykładów i przedłużono czas studiów do czterech lat, aby w pełni realizować program *Biblicum*. Zaangażowano też nowych wykładowców, najpierw w charakterze adiunktów, już jako stałych pracowników szkoły. Obowiązkowo musieli to być absolwenci Papieskiego Instytutu. Osoby te pracowały naukowo i były szansę, że obronią habilitacje. W 1961 r. został zatrudniony dawny uczeń sekcji biblijnej KUL ks. Kudasiewicz, który w czasie studiów rzymskich (1959–1961) osiągnął tytuł *candidatus ad doctoratum*. W roku następnym (1962) dołączył do grona wykładowców Szkoły Biblijnej ks. Kazimierz Romaniuk, drugi po ks. Dąbrowskim doktor nauk biblijnych. Obaj specjalizowali się w egzegezie NT, choć wykładali także introdukcję ogólną do Pisma Świętego.

Jednocześnie ks. Łach zaangażował zdolniejszych absolwentów szkoły w charakterze asystentów, umożliwiając im specjalizację w Rzymie⁹. Tak w 1964 r. rozpoczął pracę przy Katedrze Filologii Biblijnej ks. mgr Stanisław Cinal; prowadził on (do 1971 r.) wykłady z języków biblijnych i orientalnych. Ks. dr Marian Filipiak był od 1966 r. asystentem przy Katedrze Egzegezy ST; po habilitacji (1974) pracował na KUL-u do 1984 r. W 1966 r. zaczął pracę ks. dr Lech Stachowiak, wszechstronnie wykształcony absolwent biblistyki na Uniwersytecie we Fryburgu Szwajcarskim, kolejny doktor nauk biblijnych

⁷ S. Łach, „Współczesna biblistyka polska”, *Znak* 24 (1972) 1381n.

⁸ *Ksiądz Rektor Jan Sępień, żołnierz, więzień celi śmierci, profesor* (red. R. Bartnicki) (Warszawa 2004) 63.

⁹ Wcześniej funkcje asystenta pełnili księża: J.T. Milik, J. Rumak, Z. Rzeszutek, M. Wolniewicz, W. Zalewski. Zob. Gryglewicz, „Pięćdziesiąt lat sekcji”, 12.

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

(PIB), habilitowany na KUL-u (1967). Rozpoczął on pracę przy Katedrze Egzegezy ST, którą objął po odejściu ks. Łacha na emeryturę. Rok później (1967) rozpoczął wykłady przy Katedrze Egzegezy NT o. Langkammer, wychowanek Szkoły Biblijnej KUL i doktor nauk biblijnych, przejmując katedrę po swoim promotorze, ks. Gryglewiczu. Do tego zespołu dołączą wkrótce księża Jan Szlaga, Ryszard Rubinkiewicz (1969: stażyści przy Katedrze Egzegezy NT) i Józef Homerski (1972: Katedra Egzegezy ST). W związku z nagłym odejściem z KUL-u ks. doc. Kazimierza Romaniuka (1976) kierownik Szkoły Biblijnej zdążył jeszcze zaangażować swego doktoranta na stanowisku asystenta stażysty. Nowym pracownikiem został, po licznych zabiegach ks. prof. Łacha u biskupów i przełożonych zakonnych, ks. Antoni Tronina z diecezji częstochowskiej. Liczba katedr sekcji biblijnej nie zmieniła się podczas tych 20 lat; zwiększyła się tylko częściowo ich obsada i zakres działalności:

- Katedra Egzegezy ST (ks. prof. dr hab. Stanisław Łach, ks. doc. dr hab. Józef Homerski, ks. dr hab. Marian Filipiak);
- Katedra Egzegezy NT (ks. prof. dr Feliks Gryglewicz, ks. doc. dr hab. Józef Kudasiewicz, ks. dr Jan Szlaga);
- Katedra Teologii Biblijnej (ks. doc. dr hab. Kazimierz Romaniuk);
- Katedra Filologii Biblijnej (ks. prof. dr hab. Lech R. Stachowiak);
- Katedra Geografii i Archeologii Biblijnej (doc. dr hab. Hugolin Langkammer OFM)¹⁰.

Podczas ostatniej sesji soborowej (1965) ks. prymas przedłożył papieżowi Pawłowi VI prośbę, aby Komisja Biblijna mogła przeprowadzić w Polsce egzaminy na stopnie biblijne dla 36 księży (33 z nich uzyskało już wcześniej licencjat lub doktorat na KUL-u). Ojciec św., ze względu na uroczystości milenijne w Polsce, wyraził zgodę na takie rozwiązanie. Wówczas kierownik Szkoły Biblijnej KUL ks. prof. Łach uzgodnił z sekretarzem komisji (o. Beniaminem N. Wambacq) datę rozpoczęcia egzaminów. Prymas Polski zatwierdził też skład polskiej komisji, która miała zakwalifikować kandydatów do tych egzaminów. Miała to być „próba generalna” przed właściwym egzaminem, który treścią ani formą nie różnił się od rzymskich. W skład tej wstępnej komisji weszli samodzielni pracownicy sekcji biblijnej KUL, a także inni profesorowie Pisma Świętego, którzy po wojnie otrzymali doktorat nauk biblijnych¹¹. Kilka miesięcy przed planowanym przyjazdem Komisji

¹⁰ J. Szlaga, „Kronika sekcji biblijnej Wydz. Teol. KUL za rok akademicki 1974/1975”, *RTK* 23/1 (1976) 97.

¹¹ Przewodniczył tej komisji ks. prof. S. Łach, a w jej skład weszli księża: doc. L. Stachowiak, doc. A. Jankowski, doc. K. Romaniuk, prof. J. Stępień, prof. F. Gryglewicz, dr J. Paściak, dr J. Frankowski i doc. H. Langkammer.

Biblijnej z Rzymu przeprowadzono dwie serie egzaminów kwalifikacyjnych (we wrześniu i grudniu 1966). Gdy okazało się, że jednak Komisja Biblijna nie otrzymała zgody na przyjazd do Polski, właściwe egzaminy przyjęli polscy profesorowie we wcześniej ustalonym terminie (czerwiec 1967). Po ich zakończeniu ks. prof. Łach powiadomił o wynikach sekretarza Papieskiej Komisji Biblijnej, przesyłając protokoły do Rzymu¹².

Podczas wizyty w Rzymie na przełomie 1971 i 1972 r. kierownik Szkoły Biblijnej KUL omówił program jej działania z prefektem Kongregacji Nauczania (kard. Gabriel-Marie Garrone), rektorem Papieskiego Instytutu Biblijnego (ks. Carlo Maria Martini) i p.o. sekretarza Papieskiej Komisji Biblijnej (o. Beniamin Wambacq). Przy tej okazji ks. Łach złożył sprawozdanie z działalności sekcji biblijnej KUL. Rozmówcy wyrazili uznanie dla działalności szkoły i uczynili wiele sugestii na temat dalszego jej rozwoju. Postulaty te, dotyczące m.in. utworzenia nowych katedr, zawierał także list kard. Garrone do rektora KUL. Niedługo po tym wydarzeniu (czerwiec 1972) prof. Martini powtórzył je podczas swej wizyty na KUL-u¹³.

Okres pierwszego dwudziestolecia Szkoły Biblijnej KUL zamyka odejście na emeryturę jej organizatora i długoletniego kierownika – ks. prof. Łacha. W tym czasie studia licencjacko-doktoranckie trwały początkowo trzy lata, z których rok pierwszy kończył się egzaminem *ex universa theologia*, wymagającym do uzyskania licencjatu z teologii. Studenci I roku biblistyki mieli więc zajęcia wspólne ze studentami innych sekcji. Przez cały ten rok mieli ponadto obowiązkowe lekturaty z języka hebrajskiego i greckiego, które dla innych sekcji kończyły się po I semestrze. Aby dostosować program Szkoły Biblijnej KUL do programu rzymskiego *Biblicum*, przedłużono czas studiów o jeden rok, służący przygotowaniu rozprawy doktorskiej. Bibliści w programie swych zajęć od roku II mieli wszystkie główne i pomocnicze dyscypliny biblijne, wymagane w prawie kościelnym dla przyszłych wykładowców Pisma Świętego. Od introdukcji ogólnej i szczegółowej przechodzili więc stopniowo do egzegezy Starego i Nowego Testamentu. Zwieńczeniem była teologia biblijna obu Testamentów. Nadto w programie studiów uwzględniane były zagadnienia pism qumrańskich, zgodnie z ówczesną tendencją biblistyki światowej. Obowiązkowy był też wykład z języka aramejskiego Biblii oraz dodatkowo jednego z języków orientalnych (syryjski, ugarycki, akadyjski czy też arabski). Nacisk na studia filologiczne był charakterystyczny dla lubelskiej szkoły biblijnej, w której od początku istniała Katedra Filologii

12 M. Filipiak, „Egzaminy kwalifikacyjne do stopni biblijnych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w 1966/1967 r.”, *RBL* 24 (1971) 224-225.

13 M. Filipiak, „Kronika Wydziału Teol. sekcji biblijnej KUL za rok akademicki 1971/1972”, *RTK* 20/1 (1973) 105n.

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

Biblijnej, stworzona przez o. doc. Stysia. Pod koniec tego okresu (1974/1975) wykłady zlecone z języków wschodnich prowadził ks. dr Stanisław Kur z Warszawy, absolwent PIB.

Praca na seminariach naukowych z biblistyki szła w dwu kierunkach. Pierwszy to referowanie prac seminaryjnych, magisterskich i doktorskich zarówno przez studentów stacjonarnych, jak i dojeżdżających uczestników kursu doktoranckiego. Tematyka prac dyplomowych ze Starego Testamentu dotyczyła bądź to kluczowych zagadnień teologicznych, bądź też problemów filologiczno-egzegetycznych poszczególnych ksiąg natchnionych. Prace z Nowego Testamentu poruszały często problematykę qumrańską, ale też kwestie związane z symboliką i teologią Ewangelii. Natomiast ćwiczenia naukowe obejmowały recenzje ważniejszych pozycji książkowych, ukazujących się w Polsce i za granicą, oraz krytyczne analizy tekstów biblijnych¹⁴.

Praca naukowa wykładowców miała charakter zarówno indywidualny, widoczny w ich bibliografii, jak też zbiorowy. Głównym miejscem publikowania osiągnięć szkoły był od początku periodyk „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, których zeszyt pierwszy każdego tomu poświęcony był tematyce biblijnej. W pierwszym okresie działalności lubelskiej szkoły biblijnej doskonale układała się współpraca wykładowców w podejmowaniu dzieł zbiorowych. Najlepszym tego przykładem jest zainicjowanie dwóch serii komentarzy naukowych do Pisma Świętego. Redakcję serii *Pismo Święte Starego Testamentu* objął ks. Łach, a równoległą serię *Pismo Święte Nowego Testamentu* zapoczątkował ks. Dąbrowski. Ta druga seria, którą po śmierci inicjatora kontynuował ks. Gryglewicz, została szczęśliwie ukończona w ciągu 21 lat (1958–1979). Seria komentarzy do ST, kontynuowana pod red. ks. Stachowiaka, a po jego śmierci przez ks. Rubinkiewicza, nie miała już takiego szczęścia. Z różnych przyczyn do dziś nie jest ona zamknięta; w ciągu 50 lat (1961–2011) wydawnictwo Pallottinum zdołało opublikować 24 tomy; pięć pozostałych czeka wciąż na druk bądź na opracowanie¹⁵. Kierownik szkoły, ks. prof. Łach, sam opracował najważniejsze tomy tej serii (cały Pięcioksiąg i Psalmi), zamierzał też dołączyć do niej tomy uzupełniające (teologia ST, słownik hebrajsko-polski itp.), jednak odejście z KUL-u (1976) przerwało te ambitne plany.

Ks. Dąbrowski w czasie swego pobytu na KUL-u zasłużył się też jako redaktor dwutomowej *Podręcznej encyklopedii biblijnej* (Księgarnia św. Wojciecha, 1960), której autorami byli niemal wszyscy pracownicy sekcji biblijnej KUL. Z kolei o. Jankowski zajął się redakcją *Biblii Tysiąclecia* (Pallottinum),

¹⁴ Gryglewicz, „Pięćdziesiąt lat”, 6.

¹⁵ Brakujące tomy to: t. III cz. 1 i 2 (Joz, Sdz i Rt), t. VIII cz. 4 i 5 (Pnp i Syr) oraz t. XI cz. 1 (Ez). Ten ostatni tom, autorstwa ks. Homerskiego, leży od lat w wydawnictwie.

wzorowanej na *Bible de Jérusalem*. Dzieło to, zainicjowane podczas jego pracy w Szkole Biblijnej KUL (1962/1963), mogło się ukazać drukiem już przed Millennium Chrztu Polski, w 1965 r., dzięki pracy zespołowej kilkadziesiątu osób¹⁶. Oczywiście takie tempo pracy musiało skutkować pewnymi brakami, które niezmiernie redaktor starał się eliminować w kolejnych wydaniach. Inną pracą zbiorową, przygotowaną przez zespół szkoły KUL, był trzytomowy podręcznik dla seminariów duchownych, wydany również przez Pallottinum¹⁷.

Innym przykładem pracy zespołowej był dwutomowy *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, autorstwa trzech wykładowców Szkoły Biblijnej (A. Jankowski, K. Romaniuk, L. Stachowiak)¹⁸. Cieszy się on nadal dużym zainteresowaniem wśród duszpasterzy. Wreszcie wciąż niedokończonym dziełem zbiorowym jest *Encyklopedia katolicka*, w której znaczną część haseł opracowali bibliści z KUL-u. Ważnym elementem prac Szkoły Biblijnej jest jej wkład w organizację corocznych wykładów dla duchowieństwa, tygodni biblijnych, sympozjów biblistów polskich czy też kongresów teologicznych. Materiały tych spotkań są publikowane w pracach zbiorowych.

Podsumowując pierwszy etap działalności Szkoły Biblijnej KUL, należy podkreślić wielki nacisk jej kierownika na pracę zespołową. Zachęcał on ustawicznie pracowników i studentów do spotkań roboczych, podczas których można podzielić się wynikami własnych badań i przedyskutować plany na przyszłość. Uważał słusznie, i ciągle to podkreślał, że szkołę tworzy jednolity zespół ludzi, mających tych samych nauczycieli i wspólne wartości. Dlatego ks. prof. Łach zabiegał usilnie o to, aby wykładowcami byli przede wszystkim jej absolwenci, którym następnie umożliwiał wyjazd na studia specjalistyczne do Rzymu. Odchodząc na emeryturę, zostawił po sobie spory zespół następców, odznaczający się umiejętnością pracy zespołowej i koleżeńską solidarnością.

2. Instytut Biblijny KUL w latach 1976–1988

Nazwa używana dotychczas (Szkola Biblijna KUL) była kalką nazwy Dominikańskiej Szkoły Biblijnej w Jerozolimie, którą o. Marie-Joseph

¹⁶ Było 39 tłumaczy z różnych ośrodków naukowych, a nadto 12-osobowy zespół rewizyjny i tynieckie kolegium redakcyjne.

¹⁷ Tom I: *Wstęp ogólny do Pisma* (red. J. Homerski) (Poznań 1973) (drugie wyd. pod red. J. Szlagi, 1986); tom II: *Wstęp do ST* (red. S. Łach) (Poznań 1973) (drugie wyd. pod red. L. Stachowiaka, 1990); tom III: *Wstęp do NT* (red. F. Gryglewicz) (Poznań 1969) (drugie wyd. pod red. R. Rubinkiewicza, 1996).

¹⁸ Pallottinum 1975, ²1999.

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

Lagrange założył w 1890 r. dla animacji katolickich studiów biblijnych¹⁹. Po zacieśnieniu współpracy z Papieskim Instytutem Biblijnym w Rzymie zaczęła się przyjmować nazwa Instytut Biblijny; ma ona uzasadnienie w ścisłej realizacji programu rzymskiego *Biblicum*. Oficjalnie nowa nazwa szkoły zostanie potwierdzona przez zastosowanie wymogów konstytucji apostołskiej Jana Pawła II *Sapientia christiana* (1979), o czym za chwilę.

Wielkim wydarzeniem w życiu szkoły był jubileusz jej XX-lecia, obchodzony uroczysto w dniach 7–12 grudnia 1976 r. w łączności z V Tygodniem Biblijnym, który był poświęcony adhortacji Pawła VI *Ewangelii nuntiandi*. W uroczystości brał udział kard. Karol Wojtyła jako przewodniczący Komisji Episkopatu do spraw Nauki Katolickiej. Uczestniczyli w niej także Wielki Kanclerz KUL bp Bolesław Pylak, rektor o. Mieczysław Albert Krąpiec i dziekan Wydziału Teologii ks. Edward Kopeć²⁰. Kardynał Wojtyła w zakończeniu swej homilii wyraził życzenie, aby „wszystkie prace Szkoły Biblijnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego dobrze przysłużyły się dziełu ewangelizacji w Polsce i świecie współczesnym”.

Życzenie to stało się programem nowego kierownika szkoły – o. prof. Langkammera, który został wybrany (15 czerwca 1976) na miejsce ks. Łacha na trzyletnią kadencję. Pamiętając sugestie dostojnych gości z Rzymu, poczynione przed paru laty, o. rektor sam zaproponował rozwój struktur Szkoły Biblijnej. Uchwała Rady Wydziału Teologii w sprawie reorganizacji szkoły zyskała aprobatę Senatu Akademickiego (2 marca 1977). Odtąd praca naukowo-dydaktyczna Szkoły Biblijnej KUL skupiała się wokół sześciu katedr:

- Katedra Egzegezy Ksiąg Historycznych i Dydaktycznych ST (ks. prof. dr hab. Lech Stachowiak, ks. dr Antoni Tronina);
- Katedra Egzegezy Ksiąg Prorockich ST (ks. doc. dr hab. Józef Homerski);
- Katedra Egzegezy Pism Narracyjnych NT (ks. prof. dr Feliks Gryglewicz, ks. dr hab. Jan Szłaga);
- Katedra Egzegezy Pism Apostolskich NT (prof. dr hab. Hugolin Langkammer OFM);
- Katedra Teologii Biblijnej ST (ks. doc. dr hab. Marian Filipiak);
- Katedra Teologii Biblijnej NT (ks. doc. dr hab. Józef Kudasiewicz)²¹.

¹⁹ Zob. E. Dąbrowski, „Ecole Biblique”, *PEB* I, 301-302.

²⁰ Przemówienia i materiały Tygodnia Biblijnego, wraz z tekstem papieskiej adhortacji, zostały starannie, choć z opóźnieniem, wydane w pracy zbiorowej: *W kręgu Dobrej Nowiny* (red. J. Szłaga) (Lublin 1984).

²¹ Zob. J. Szłaga, „Kronika Szkoły Biblijnej przy Wydziale Teologii KUL za rok akademicki 1976/1977”, *RTK* 25/1 (1978) 163.

Liczba etatowych pracowników nadal wynosiła 8-9 osób, gdyż jesienią 1977 r. po uzyskaniu doktoratu biblijnego (PIB) rozpoczął pracę w Szkole Biblijnej KUL ks. Rubinkiewicz, najpierw jako stażysta przy katedrze o. Langkammera. Wiosną 1978 r. odszedł na emeryturę drugi z założycieli szkoły – ks. prof. Gryglewicz, wychowawca i nauczyciel niemal wszystkich z jej obecnych pracowników. Swą katedrę uczelnianą przekazał dotychczasowemu adiunktowi, ks. Janowi Szladze. Kolejny, VI Tydzień Biblijny (4–11 grudnia 1977) poświęcony został tematyce maryjnej; przedstawione wówczas referaty zostały opublikowane w księdze pamiątkowej poświęconej ks. prof. Gryglewiczowi²². Kiedy z kolei ks. Tronina wyjechał na *Biblicum*, na jego miejsce zatrudniono (1978) dra Huberta Ordon SDS, który przed kilku laty odbył studia u prof. Gryglewicza.

Rozpoczęcie studiów rzymskich przez ks. Troninę zbiegło się z wyborem kardynała Wojtyły na stolicę Piotrową. Odtąd trudności paszportowe nieco zmalały i wielu Polaków pojawiło się także w Papieskim Instytucie Biblijnym. Konstytucja apostolska Jana Pawła II *Sapientia christiana* (1979) zmusiła także pracowników Szkoły Biblijnej do opracowania nowego planu studiów. W związku z wprowadzeniem na kursie zwyczajnym teologii ćwiczeń z biblistyki zaszła potrzeba zatrudnienia nowej osoby – w charakterze stażystki przyjęto więc do grona wykładowców Pisma Świętego pierwszą kobietę – p. mgr. lic. Urszulę Szwarz, doktorantkę ks. prof. Homerskiego²³. Po roku pracy otrzymała ona stypendium naukowe, aby kontynuować studia doktorskie za granicą. Liczba magisteriów pisanych na seminariach z biblistyki ciągle wzrastała: w roku akademickim 1979/1980 było ich 34, a w roku następnym – 36. Rok akademicki 1980/1981 przebiegał już zgodnie z wymogami rzymskimi w cyklu trzyletnim. Instytut liczył 12 studentów: na roku I i II po trzy osoby, na roku III sześć osób. Także liczba rozpraw doktorskich znacząco wzrosła: w latach 1978–1981 było ich 15. W lutym 1981 r. odbyło się też świetne kolokwium habilitacyjne ks. Rubinkiewicza na podstawie rozprawy o eschatologii Księgi Henocha²⁴.

Przyszedł jednak ponury czas stanu wojennego w Polsce; miał on wpływ również na zmniejszenie liczby studentów i zawieszenie zajęć na uczelniach²⁵.

22 *U boku Syna*. Studia z mariologii biblijnej (red. J. Szlaga) (Lublin 1984).

23 H. Ordon, „Kronika Szkoły Biblijnej przy Wydziale Teologii KUL za rok akademicki 1979/1980”, *RTK* 28/1 (1981) 103.

24 Zob. A. Tronina, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1980/1981”, *RTK* 29/1 (1982) 118n.

25 Instytut Biblijny wznowił zajęcia w końcu stycznia 1982, przy czym trwały one do końca lutego. Bezpośrednio po krótkiej sesji egzaminacyjnej (1–6 marca) rozpoczęto drugi semestr pracy. Zob. H. Ordon, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1981/1982”, *RTK* 30/1 (1983) 130.

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

Wielu zostało internowanych, niektórzy musieli przerwać studia. Nierzadko pijani prowokatorzy zakłócali zajęcia. W takich warunkach zmuszony był pracować nowy dziekan Wydziału Teologii ks. doc. Jan Szlaga. O. Langkammer pełnił przez drugą kadencję funkcję kierownika Instytutu Biblijnego (1979–1982) i jednocześnie Sekcji Biblistów Polskich. Możliwości pracy wydawniczej były znacznie ograniczone, a publikacja książek ciągnęła się latami.

Mimo to udało się zapoczątkować w tym czasie ważne inicjatywy biblijne. Pierwszą jest tzw. *Biblia lubelska*, wzorowana na sławnej już *Bible de Jérusalem*. Do podjęcia tego wydawnictwa zachęcał biblistów lubelskich od dawna o. rektor Krąpiec. Chodziło o małe tomiki autorskie, zawierające przekład i zwięzły komentarz do poszczególnych ksiąg biblijnych, z dodaniem tzw. miejsc paralelnych (co było szczególnie ważne w ruchu neokatechumenalnym). Kiedyś z tych tomów miała powstać jednotomowa Biblia, opracowana przez Instytut Biblijny KUL jako jego „wizytówka”. Niestety, stan wojenny nie sprzyjał tworzeniu prac zbiorowych. Pierwszy, sygnałny tomik przygotowany przez ks. Stachowiaka ukazał się drukiem dopiero w 1991 r.²⁶; miał on stanowić wzór dla dalszych autorów. Trudności wydawnicze sprawiły jednak, że seria nie zdobyła należytego rozmachu: dotychczas ukazało się zaledwie kilkanaście zeszytów, przeważnie autorstwa jej inicjatora, o. Langkammera. Równoległe trwały prace nad polskim wydaniem *Biblii jerozolimskiej*, podjęte przez Alfreda Cholewińskiego SJ. Duży wkład w tłumaczenie komentarzy mieli bibliści lubelscy. Ostatecznie dzieło to, z tekstem Biblii Tysiąclecia, wyszło drukiem w Pallottinum (2006) dzięki wytrwałości bpa Zbigniewa Kiernikowskiego²⁷.

Nie lepiej jest z serią *Materiały Pomocnicze do Wykładów z Biblistyki*, zapoczątkowaną jeszcze przez ks. Łacha. W zamiarze wydawcy miał to być periodyk zawierający publikacje wykładowców szkoły, ułatwiający jej studentom recepcję treści wykładów. Przykładowo ks. Łach zamieszczał tam wstępne opracowania psalmów, które weszły z czasem do jego komentarza, a ks. Stachowiak – uwagi filologiczne do omawianych fragmentów qumrańskich. Ograniczenia stanu wojennego sprawiły, że do 1987 r. zdołano wydać tylko kilka tomów, z których ostatnie są już monografiami tematycznymi (materiały z Tygodni Biblijnych 1980 i 1981)²⁸. Te wszystkie przeszkody obiektywne były główną, choć nie wyłączną, przyczyną zaniechania pracy

²⁶ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Księga Izajasza. Tłumaczenie, wstęp i komentarz* (Lublin 1991).

²⁷ Zob. jego *Prezentację dzieła*, w: *Biblia Jerozolimska* (Poznań 2006), VI-VII.

²⁸ *Duch Święty – Duch Boży* (MPWB 7; Lublin 1985); *Biblia o przyszłości* (MPWB 8; Lublin 1987). Seria została wznowiona dopiero w 2010 r.

wspólnotowej. Aż do 1989 r. profesorowie, znużeni trudnościami wydawniczymi, publikowali raczej „na własny rachunek”.

Po wygaśnięciu drugiej kadencji o. Langkammera na stanowisko kierownika instytutu wybrano (19 kwietnia 1982) ks. prof. Kudasiewicza. Liczba absolwentów sekcji biblijnej spadła w znaczący sposób: dyplomy magisterskie w 1982 r. odebrało 31 osób, ale w roku następnym już tylko 23 osoby. Grono studentów instytutu (kurs licencjacko-doktorancki) liczyło w roku akademickim 1981/1982 dziewięć osób (po trzy na każdym roku). Senat Akademicki jesienią 1982 r. postanowił nadać ks. prof. Łachowi medal za zasługi dla KUL. Uroczystość odznaczenia twórcy Szkoły Biblijnej miała miejsce 22 stycznia 1983 r. w Gorzkowie koło Bochni. Wkrótce (8 czerwca) ks. Łach odszedł do wieczności, licząc 78 lat życia i 53 lata kapłaństwa. Jego pogrzeb odbył się 12 czerwca 1984 r. w Bochni pod przewodnictwem ks. bpa Bednarczyka; homilię pogrzebową wygłosił ks. prof. Stanisław Grzybek. W obrzędach żałobnych wzięły udział delegacje z KUL-u, ATK, PAT-u, licznie zgromadzeni koledzy i wychowankowie zmarłego oraz tłumy wiernych²⁹.

Nowy kierownik Instytutu Biblijnego KUL, ks. prof. Kudasiewicz, starał się od początku ukierunkować duszpastersko pracę naukową wykładowców. Jego pierwszą inicjatywą w tym względzie było czterotomowe dzieło zbiorowe *Komentarze biblijne do czytań mszalnych*, wydane jeszcze przed wybuchem stanu wojennego (Lublin 1981). W jego opracowaniu wzięli udział bibliści z KUL-u, wychodząc naprzeciw postulatam soborowym. Ks. Kudasiewicz pracował jednocześnie w Instytucie Pastoralnym KUL, opiekując się tam Katedrą Homiletyki. Swe zamiłowania duszpasterskie starał się przekazać kolegom i studentom Instytutu Biblijnego³⁰. Dzięki jego zaangażowaniu rozwinęła się seria wydawnictw popularnonaukowych *Jak Rozumieć Pismo Święte*. Od 1982 r. w tej serii ukazują się opracowania aktualnych tematów biblijnych, których autorami są głównie wykładowcy Instytutu Biblijnego³¹. On też, wspólnie z prof. Gryglewiczem, wydał pierwszą w Polsce zbiorową *Teologię Nowego Testamentu*³².

29 H. Ordon, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1982/1983”, *RTK* 31/1 (1984) 135.

30 Szerzej zob. S. Bielecki, „Bibliistyka stosowana w twórczości ks. prof. J. Kudasiewicza”, *W służbie Słowa Pańskiego, Księga pamiątkowa poświęcona ks. prof. J. Kudasiewiczowi* (red. S. Bielecki et al.) (Kielce 1997) 16-22.

31 Pierwszy tomik tej serii napisał M. Filipiak, *Człowiek współczesny a Stary Testament* (Lublin 1982). Dalsze tomy opracowali m. in. H. Langammer, J. Kudasiewicz, L. Stachowiak, A. Tronina, S. Potocki, G. Witaszek, W. Rakocy.

32 *Teologia Nowego Testamentu* (red. F. Gryglewicz) (Lublin 1986) I i III; (Lublin 1992) II. Nieco wcześniej taką pracę wydał indywidualnie H. Langammer, *Teologia Nowego Testamentu* (Wrocław 1984–1985) I i II.

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

Podczas drugiej kadencji kierowania instytutem przez ks. Kudasiewicza (1985–1988) miały miejsce ważne wydarzenia w dziejach KUL-u. Momentem szczególnie doniosłym była wizyta ojca św. Jana Pawła II (4 czerwca 1987), która miała charakter niezwykle uroczysty i radosny. W auli uniwersyteckiej odbyło się spotkanie papieża z samodzielnymi pracownikami nauki i przedstawicielami innych uczelni, a później na dziedzińcu – z resztą społeczności akademickiej. W obydwu częściach uroczystości uczestniczył oczywiście także Instytut Biblijny. Reprezentował go zarówno ustępujący dziekan Wydziału Teologii ks. prof. Homerski, jak i o. prof. Langkammer, który miał go zastąpić na tym stanowisku od wakacji³³.

W październiku 1985 r. rozpoczął pracę w instytucie ks. doc. dr hab. Stanisław Potocki z Przemyśla, aby częściowo zastąpić zmarłego ks. Łacha. W roku akademickim 1986/1987 objęła też ponownie zajęcia zlecone p. dr Szwarc, która wróciła z *Biblicum*. W czerwcu 1988 r. ks. prof. Szłaga otrzymał nominację na biskupa pomocniczego diecezji chełmińskiej. Na jego konsekrację (24 czerwca 1988) przyjechali do Pelplina także jego koledzy – bibliści. Jeszcze przez kilka lat jednak kierował katedrą na KUL-u. Na miesiąc przed tą nominacją (8 maja 1988) wybrano nowego kierownika instytutu. Został nim doc. Rubinkiewicz SDB³⁴.

Chcąc podsumować poprzedni okres funkcjonowania Instytutu Biblijnego KUL, gdy kierowali nim o. Lagkammer (1976–1982) i ks. Kudasiewicz (1982–1988), trzeba zwrócić uwagę na fakt, że był to czas szczególnie trudny dla uniwersytetu, ale zarazem pełen nadziei. Swoje życzenia względem uczelni, która przez wiele lat była miejscem jego pracy, wyraził ojciec św. podczas nadania mu doktoratu *honoris causa* KUL (17 czerwca 1983): „Życzę, aby KUL stanowił autentyczne środowisko pracy naukowej i wychowawczej wedle najlepszych tradycji uniwersyteckiej kultury polskiej, europejskiej i światowej. Życzę, ażeby był żywą wspólnotą profesorów i studentów, zespolonych głębokim umiłowaniem prawdy, a równocześnie głęboko zakorzenionych w chrześcijańskim – a zarazem prawdziwie humanistycznym – porządku wartości. Życzę, ażeby ziemi polskiej nasz Katolicki Uniwersytet Lubelski przysparzał ludzi mądrych i mężnych”³⁵.

To samo życzenie powtórzył papież w formie imperatywu kilka lat później (9 czerwca 1987) podczas nawiedzenia murów KUL-u. Swoją homilię zakończył wtedy słowami: „Uniwersytecie! *Alma Mater!* Jesteś objęty tą

33 H. Ordon, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1986/1987”, *RTK* 35/1 (1988) 117.

34 H. Ordon, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1987/1988”, *RTK* 36/1 (1989) 85.

35 Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie* (Kraków 1999) 232.

miłością, którą Chrystus do końca umiłował. Jesteś objęty Eucharystią. Trwaj w tym zbawczym uścisku Odkupiciela świata. Służ Prawdzie! Jeśli służysz Prawdzie – służysz Wolności. Wyzwalaniu człowieka i narodu. Służysz Życiu!”³⁶ Instytut Biblijny KUL starał się realizować to gorące pragnienie papieża. Czynił to w miarę swych możliwości na różne sposoby, przede wszystkim przez budowanie wspólnoty profesorów i studentów. Szczególnym wzorem w tym względzie był ks. prof. Kudasiewicz, którego uczniowie nazywali prorokiem³⁷. Pomagał on materialnie wielu uboższym studentom, czyniąc to w sposób niezmiernie dyskretny. Jako długoletni ojciec duchowny konwiktów księży studentów uwrażliwiał ich na kerygmat ewangeliczny słowem i czynem. Jego przykład uprawiania teologii wyrzył trwały ślad na szkole biblijnej³⁸.

3. Instytut Nauk Biblijnych w latach 1988-2008

Trzecim „kalifem” odpowiedzialnym za dziedzictwo wielkiego twórcy lubelskiej szkoły biblijnej został ks. Rubinkiewicz. Podobnie jak jego poprzednicy w kierowaniu instytutem był on uczniem ks. Łacha i jego długoletnim współpracownikiem. Kiedy rozpoczynał pierwszą kadencję sterowania zespołem wykładowców, instytut przeżywał okres szczytowego rozwoju liczebnego: w 1988 r. egzaminy licencjackie zdało czterech magistrów, a prace magisterskie z biblistyki obroniły aż 44 osoby³⁹. Rok później licencjatów było 9, ale liczba magisteriów spadła do 32. W roku 1989/1990 spadek był jeszcze wyraźniejszy: 6 licencjatów i 23 magisteria. Sytuacja ta wiązała się z kolejnym przełomem w rzeczywistości społeczno-politycznej. Upadek „realnego socjalizmu” i oddanie władzy przez partię komunistyczną dały nadzieję suwerenności, wewnętrznej wolności i demokracji. Wiązały się z tym jednak poważne zagrożenia i zadania. Kościół w Polsce, a z nim i uczelnie katolickie, stanęły wobec nowych wyzwań⁴⁰.

Pojawiła możliwość przywrócenia wydziałów teologicznych na uczelniach, na których zostały one zlikwidowane w PRL-u. Pierwszym znakiem nowej

³⁶ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, 409.

³⁷ *Prorok potężny czynem i słowem. Prace ofiarowane ks. prof. J. Kudasiewiczowi z okazji 70. rocznicy urodzin* (B. Szier-Kramarek, G. Kramarek, K. Mielcarek) (Lublin 1997).

³⁸ Zob. jego wypowiedź w: *Teologu polski, co sądzisz o swojej twórczości?* (red. S.C. Napiórkowski) (Niepokalanów 2007) 165-169.

³⁹ H. Ordon, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1987/1988”, *RTK* 36/1 (1989) 85n.

⁴⁰ H. Ordon, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1989/1990”, *RT* 38/1 (1991/1992) 99.

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

rzeczywistości było założenie Uniwersytetu w Opolu wraz z Wydziałem Teologii (1994). Teologia wróciła na Uniwersytet Poznański (1998); powstały też wydziały teologiczne w Olsztynie (1999), Toruniu (2001), Katowicach (2002). Były to pozytywne znaki powrotu do normalności, ale też sygnały, że KUL przestaje być „jedyną katolicką uczelnią od Łaby do Władywostoku”. Liczba studentów teologii i biblistyki na KUL-u z konieczności malała; trzeba było szukać nowych sposobów, aby zachęcić młodzież do tych studiów.

Inna szansa, a jednocześnie zagrożenie, wiązała się z procesem integracji europejskiej. Tzw. proces boloński, zapoczątkowany w 1999 r., dążył do ujednolicenia programów akademickich w całej Europie. Studia uniwersyteckie mają obejmować trzyletni cykl bakalaureatu (u nas nazywany „licencjatem”), a po nim dwuletni cykl magisterski i trzeci – doktorancki. Nadto zaprogramowano większą mobilność nie tylko wykładowców, ale i studentów. Nowy system, zwany ECTS (European Credits Transfer System) miał w zamiarze decydentów umożliwić stworzenie jednakowego dyplomu dla wszystkich uczelni. Gdy Stolica Apostolska przystąpiła do ustaleń bolońskich (2003), okazało się, że nie przystają one do programu uczelni papieskich, a zwłaszcza *Biblicum*⁴¹. Zdobycie licencjatu wymaga tu bowiem trzech lat, podczas gdy przewidywane magisterium („master”) europejskie tylko dwu lat. Ponadto program *Biblicum*, który pokrywa się z programem Instytutu Nauk Biblijnych, nie ma odpowiednika w całej Europie i w świecie, co dodatkowo utrudnia planowaną mobilność studentów. Te wszystkie trudności biurokratyczne niosły ze sobą konieczność restrukturyzacji studiów. Ostatecznie Senat Akademicki KUL zatwierdził (8 kwietnia 1995) nowy program studiów w INB: odtąd studia będą trwać cztery lata: trzy lata do licencjatu i jeden rok doktorancki⁴².

Formalnie nazwa Instytut Nauk Biblijnych została zatwierdzona już podczas reorganizacji struktur uniwersyteckich w 1981 r. Faktycznie jednak położenie akcentu na badania naukowe zawdzięczamy ks. Rubinkiewiczowi jako dyrektorowi tej placówki, która dotychczas pełniła raczej służebne funkcje względem Wydziału Teologii. Przed pracownikami nauki otworzyły się nowe możliwości wyjazdu za granicę, aby tam pogłębiać studia. W II semestrze roku akademickiego 1988/1989 ks. Rubinkiewicz skorzystał z urlopu naukowego i prowadził badania nad apokryfami w Katolickim Uniwersytecie w Waszyngtonie, którego jest stypendystą. Jego wyjazd był możliwy również z tego względu, że zespół instytutu liczył już 10 osób. Ks. Tronina po habilitacji (marzec 1989) przeszedł do grona samodzielnych

⁴¹ Zob. Gilbert, *Il Pontificio Istituto Biblico*, 300.

⁴² J. Suchy, „Kronika Instytutu Nauk Biblijnych KUL za rok akademicki 1994/1995”, *RT* 43/1 (1996) 194.

pracowników nauki, pozostając adiunktem przy katedrze ks. prof. Stachowiaka⁴³. Ten ostatni otrzymał prestiżową nominację na członka Papieskiej Komisji Biblijnej (14 stycznia 1990) po upływie kadencji o. Jankowskiego⁴⁴. Trzeba tu zauważyć, że zarówno poprzednie (poczynając od ks. Łacha)⁴⁵, jak i następne nominacje do rzymskiej komisji będą związane z członkami INB w Lublinie (ks. Rubinkiewicz, a po nim ks. Witczyk).

Troska ks. Rubinkiewicza o poziom naukowy instytutu była zauważalna przez cały okres 20 lat kierowania tą placówką. Sam starannie przygotowany do prowadzenia pracy naukowej starał się też umożliwiać studentom coraz lepsze warunki takiej pracy. To on zapoczątkował zamieszczanie w RTK polskiej bibliografii biblijnej, co później przejęli jego uczniowie⁴⁶. On też starał się o zakup biblijnych programów komputerowych dla pracowników i studentów instytutu. Jego zasługą było zorganizowanie pierwszych wyjazdów studyjnych do Ziemi Świętej. Okazją była ogólnopolska pielgrzymka (26 kwietnia – 5 maja 1992), w której wzięli udział studenci INB w charakterze przewodników. Przed wyjazdem ks. Rubinkiewicz zorganizował dla nich kurs przygotowawczy⁴⁷. Od tego czasu takie wyjazdy były coraz częstsze, co znacznie ułatwiło studentom przyswojenie praktycznej wiedzy o realiach biblijnych. Największą zasługą dyrektora instytutu był zbiorowy tom przekładów apokryfów ST, wydany pod jego redakcją i w jego opracowaniu⁴⁸.

W związku z ciągłym rozwojem instytutu jego dyrektor starał się angażować nowych pracowników. Pamiętał przy tym o zasadzie, by każdy z nich miał ukończony kurs licencjacki na *Biblicum*. Taki wymóg stawiał zawsze ks. prof. Łach, który również pilnował, aby wszyscy wykładowcy Szkoły Biblijnej KUL byli jej wychowankami. Ten drugi postulat stał się obecnie trudniejszy do zachowania, gdyż absolwenci INB pełnią na ogół odpowiedzialne funkcje w strukturach zakonnych czy diecezjalnych. Dyrektor bywa więc zmuszony odstąpić od pierwotnej zasady, choć grozi to utratą pierwotnej tożsamości szkoły.

W 1993 r. przyjęto do pracy dr hab. Gabriela Witaszka CSSR. Nie był on wprawdzie absolwentem KUL-u, ale tutaj habilitował się rok wcześniej.

43 U. Szwarz, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1989/1990”, *RTK* 37/1 (1990) 79.

44 H. Ordon, „Kronika Instytutu Biblijnego KUL za rok akademicki 1988/1989”, *RT* 38-39/1 (1991-1992) 99.

45 Zob. S. Łach, „Pierwszy Polak konsultorem Papieskiej Komisji Biblijnej”, *RBL* 18 (1965) 306-308.

46 Od tomu 27 (1980) do t. 30 (1983) ks. Rubinkiewicz, potem p. B. Szier-Kramarek.

47 H. Ordon, „Kronika Instytutu Nauk Biblijnych KUL za rok akademicki 1990/91 oraz 1991/1992”, *RT* 40/1 (1993) 130.

48 *Apokryfy Starego Testamentu* (red. R. Rubinkiewicz) (Warszawa 1999, 2000).

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

W roku następnym (1994) rozpoczęli pracę w instytucie dr Waldemar Rakocy CM i dr Adam R. Sikora OFM. Liczba pracowników zwiększyła się tym samym do czternastu, podczas gdy słuchaczy kursu licencjacko-doktoranckiego było łącznie 18. Rok 1995 przyniósł nowe angaże pracowników nauki, uzasadniane reformą studiów na wydziale. Pracę w INB podjęli więc dr Stefan Szymik MSF i ks. dr Henryk Witczyk z Kielc; o dwóch wzrosła jednocześnie liczba słuchaczy (20). Na prodziekana Wydziału Teologii został wybrany (10 czerwca 1996) ks. Witaszek⁴⁹.

Stale też rosła liczba słuchaczy INB KUL, którzy po uzyskaniu magisterium z teologii kontynuowali studia z biblistyki na kursie wyższym. W roku akademickim 1996/1997 było ich 25 (5 osób na roku I, 6 na roku II, 8 na roku III i 6 na roku IV). Tytuł magistra teologii otrzymało w tym roku aż 49 osób. Liczby te świadczą o znacznym rozwoju instytutu, co niosło ze sobą konieczność jego dalszej rozbudowy. Ponieważ w tym samym roku (1996) dwóch zasłużonych profesorów odeszło na emeryturę⁵⁰, ich miejsce zajęli dwaj młodszy pracownicy nauki: ks. dr hab. Antoni Paciorek i ks. dr Andrzej Kondracki. Kolejny raz zauważamy tę samą zasadę przy nowych angażach: jeden pracownik spośród uczniów dawnej szkoły i jeden z zewnątrz⁵¹. Miało to „odmłodzić krew” instytutu, ale też niosło zagrożenie odcięcia się od korzeni, z których wyrosła pierwotna wspólnota szkoły. Zagrożenie było tym bardziej realne, że stara kadra, zatrudniona jeszcze przez założyciela szkoły, odchodziła z instytutu po osiągnięciu wieku emerytalnego. Znakiem łączącym *nova et vetera* był wówczas ks. prof. Kudasiwicz: w 1997 r. przeszedł on na emeryturę, ale nadal pracował na pół etatu. Jednocześnie o. Sikora OFM, wybrany na prowincjała, odszedł na urlop, z którego już nie wrócił. Nie wrócił też do pracy w instytucie dr Jerzy Suchy po urlopie habilitacyjnym.

Przewaga nowego nad starym stawała się coraz bardziej wyraźna. Ks. Rubinkiewicz, wybrany kolejny raz na dyrektora INB (16 czerwca 1997), ustanowił swym zastępcą o. Witaszka. Sam coraz bardziej był zajęty licznymi pracami poza instytutem, zwłaszcza że w tym samym roku został członkiem Papieskiej Komisji Biblijnej (22 grudnia 1997). Z kolei o. Witaszek, jako dziekan Wydziału Teologii (od 1999), przestał pełnić funkcję zastępcy dyrektora instytutu⁵².

49 J. Suchy, „Kronika Instytutu Nauk Biblijnych KUL za rok akademicki 1995/1996”, *RT* 44/1 (1997) 163.

50 Ks. J. Homerski i ks. L. Stachowiak; ten drugi zmarł nagle 1 sierpnia 1996.

51 H. Ordon, „Kronika Instytutu Nauk Biblijnych KUL za rok akademicki 1996/1997”, *RT* 45/1 (1998) 188n.

52 Formalnie funkcję tę przejął na rok ks. Paciorek, a po nim ks. Witczyk (od 2000 r.).

Do grona pracowników INB dołączył w 1998 r. dr Andrzej Kiejza OFM^{Cap}, zajmując miejsce o. Sikory OFM, który przeszedł na Wydział Teologii UAM w Poznaniu⁵³. Rok później dołączył dr Krzysztof Mielcarek, który uzyskał licencjat na *Biblicum*, natomiast odszedł z pracy dr Kondracki⁵⁴. Zespół liczył więc nadal 14 pracowników. Wkrótce powiększy się on o następne, dobrze przygotowane osoby: ks. dra Mirosława Stanisława Wróbla (2000) i ks. dra Stanisława Haręzę (2001). Z kolei po odejściu z instytutu o. Witaszka (2002), zostali zatrudnieni dwaj asystenci: ks. dr Dariusz Dziadosz i ks. dr Wojciech Pikor (2003)⁵⁵. W 2004 r. na emeryturę odeszli o. Langkammer i ks. Ordon, ale na ich miejsce wkrótce (2005) pojawili się dwaj młodzi asystenci: ks. dr Henryk Drawnel SDB i ks. Andrzej Piwowar z diecezji warmińskiej⁵⁶.

Pięćdziesięciolecie Szkoły Biblijnej KUL nie zostało wprowadzie upamiętnione szczególnym jubileuszem, w łonie instytutu dokonały się jednak w ostatnich latach istotne zmiany. Z jednej strony zmalała drastycznie liczba studentów, która z trudem sięga dziesięciu osób na wszystkich czterech rocznikach studiów, z drugiej jednak ks. Rubinkiewicz, odchodząc na Wydział Filozofii po 20 latach kierowania Instytutem Nauk Biblijnych, zostawił go rozbudowanym do grona 15 osób, skupionych przy 10 katedrach:

- Katedra Egzegezy Ksiąg Historycznych i Dydaktycznych ST (ks. prof. dr hab. Antoni Tronina, ks. dr hab. Dariusz Dziadosz);
- Katedra Egzegezy Ksiąg Prorockich ST (ks. dr hab. Wojciech Pikor);
- Katedra Egzegezy Ksiąg Narracyjnych NT (ks. prof. dr hab. Antoni Paciorek, o. dr Andrzej Kiejza);
- Katedra Egzegezy Pism Apostolskich NT (ks. prof. dr hab. Waldemar Rakocy);
- Katedra Filologii Biblijnej (dr hab. Urszula Szwarz, prof. KUL, ks. dr Henryk Drawnel);
- Katedra Literatury Międzytestamentalnej i Nauk Pomocniczych (ks. prof. dr hab. Ryszard Rubinkiewicz, ks. dr hab. Mirosław Stanisław Wróbel);
- Katedra Teologii Biblijnej ST (dr hab. Krzysztof Mielcarek);
- Katedra Teologii Biblijnej NT (ks. prof. dr hab. Henryk Witczyk, ks. dr Andrzej Piwowar);
- Katedra Hermeneutyki Biblijnej (ks. dr hab. Stefan Szymik, prof. KUL);

53 S. Szymik, „Kronika Instytutu Nauk Biblijnych KUL za rok akademicki 1998/1999”, *RT* 47/1 (2000) 193.

54 A. Kiejza, „Kronika Instytutu Nauk Biblijnych KUL za rok akademicki 1990/2000”, *RT* 48/1 (2001) 161.

55 W. Pikor, „Kronika Instytutu Nauk Biblijnych KUL za rok akademicki 2003/2004”, *RT* 52/1 (2005) 201.

56 W. Pikor, „Kronika Instytutu Nauk Biblijnych KUL za rok akademicki 2005/2006”, *RT* 54/1 (2007) 113.

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

– Katedra Proforystyki Biblijnej (ks. dr hab. Stanisław Harężga)⁵⁷.

Chcąc zwięźle podsumować półwiecze lubelskiej szkoły biblijnej, trzeba zauważyć osobisty charyzmat każdego z jej kierowników. Od kierownika bowiem zależy w głównej mierze charakterystyka każdej szkoły. Założyciel, ks. prof. Łach, miał szczególny dar organizowania pracy zespołowej. Sam był przykładem ogromnej pracowitości, miał też wiele pomysłów, które członkowie zespołu starali się realizować na miarę ówczesnych możliwości. Po jego śmierci tempo tych prac znacznie osłabło, czego przykładem jest seria wydawnicza *Pismo Święte Starego Testamentu*.

O. prof. Langkammer cieszył się franciszkańskim charyzmatem łagodności, gromadząc wokół siebie wielkie grono uczniów. Był wzorem osobistej pracy naukowej i kaznodziejskiej. Natomiast kierowanie zespołem szkoły biblijnej nie przychodziło mu łatwo, podobnie jak obowiązki dziekana Wydziału Teologii. Toteż chętnie przekazał kierownictwo INB w ręce następcy, ks. prof. Kudasiewicza. Ten z kolei doskonale widział potrzeby duszpasterskie środowiska studentów i świetnie wypełniał posługę ojca duchownego studiujących kapłanów. Pozostał w ich pamięci jako prawdziwy ojciec zatroskany o potrzeby materialne i duchowe dzieci.

Ks. prof. Rubinkiewicz jako salezjanin zwracał dużą uwagę na konieczność kształcenia młodzieży dla zapewnienia im godnego startu życiowego. W czasie 20 lat sterowania INB zabiegał o jego ustawiczny rozwój, angażując duży zespół dobrze przygotowanych pracowników. W stosunku do studentów potrafił okazać autentyczną troskę o ich dobro. Nie zrażał się biurokratycznymi zmianami w strukturach uniwersyteckich, lecz potrafił zdobyć potrzebne środki materialne dla rozwoju instytutu. Nieubłagana choroba i śmierć przekreśliły jego liczne plany naukowe, których nie zdążył zrealizować.

Doktoraty w Szkole Biblijnej KUL (w nawiasie kwadratowym nazwisko promotora)

1. Ks. Władysław Borowski, *Ks. Jakub Wujek jako komentator Ewangelii kanonicznych na tle egzegezy XVI wieku* (24 VI 1957) [Eugeniusz Dąbrowski].
2. Ks. Józef Homerski, *Charyzmat prorocstwa w świetle tekstów Am 7,14-15; Iz 6,1-13; Jr 1,4-16; Ez 1,3-15* (21 XII 1957) [Stanisław Łach]
3. Ks. Jan Łach, *Ostatnia Wieczerza w świetle dokumentów z Qumran* (21 XII 1957) [Eugeniusz Dąbrowski].
4. Ks. Józef Kudasiewicz, *Geneza symboliki małżeństwa w eklezjologii św. Pawła* (21 XII 1957) [Eugeniusz Dąbrowski].

⁵⁷ Por. *Informator Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II* (Lublin 2010) 10.

5. Ks. Zbigniew Kaznowski, *Mesjanizm Psalmu 110* (30 X 1958) [Stanisław Łach].
6. Witold Tyloch, *Sługa Jahwe w świetle dokumentów z Qumran* (30 X 1958) [Eugeniusz Dąbrowski].
7. O. Hugolin Langkammer, *Znaczenie mariologiczne tekstu Ewangelii św. Jana 19,25-27* (6 I 1961) [Feliks Gryglewicz].
8. Ks. Bogdan Miształ, *Sens zwrotu „co mnie i tobie” u św. Jana 2,4 w świetle Pisma Świętego* (6 I 1961) [Feliks Gryglewicz].
9. Ks. Tadeusz Szczurek, *Anijim i ananim w Księdze Izajasza proroka* (6 V 1961) [Stanisław Łach].
10. Ks. Antoni Kubik, *Geneza tablicy narodów w Rdz 10* (6 V 1961) [Stanisław Łach].
11. Ks. Jan Kanty Pytel, *Symbolika świątyni w Nowym Testamencie* (26 VI 1961) [Feliks Gryglewicz].
12. Ks. Lech Remigiusz Stachowiak, *Chrestotes, Ihre biblisch-theologische Entwicklung und Eigenart* (K. Prümm, nostryfikacja 23 III 1963).
13. O. Henryk Damian Szojda, *Symbolika wody w pismach św. Jana Ewangelisty i tekstach z Qumran* (22 V 1964) [Feliks Gryglewicz].
14. Ks. Paweł Leks, *Nie będziesz zabijał* (29 V 1965) [Stanisław Łach].
15. Ks. Franciszek Józwiak, *Św. Jan Chrzcziciel a Qumran* (19 VI 1965) [Feliks Gryglewicz].
16. Ks. Janusz Czernski, *Idea świętości Boga w Nowym Testamencie* (21 I 1967) [Feliks Gryglewicz].
17. Ks. Piotr Pajor, *Chrzest Duchem Świętym i ogniem* (21 I 1967) [Feliks Gryglewicz].
18. Marian Filipiak, *Znaczenie przekleństw w kodeksach prawnych Pięcioksięgu* (23 I 1967) [Stanisław Łach].
19. O. Julian Stanisław Synowiec, *Kebod Jahwe* (2 III 1967) [Stanisław Łach].
20. Władysław Pałubicki, *Stopnie hierarchiczne kapłaństwa izraelskiego* (1 VI 1967) [Stanisław Łach].
21. O. Stanisław Stańczyk, *Wartości historyczne qumrańskiego Peszer do Księgi Habakuka* (1 VI 1967) [Stanisław Łach].
22. Ks. Stanisław Pisarek, *Winny krzew w Ewangelii św. Jana* (23 VI 1967) [Feliks Gryglewicz].
23. Ks. Leonard Pawlak, *Plagi egipskie w świetle krytyki biblijnej* (20 III 1968) [Stanisław Łach].
24. Ks. Edward Szymanek, *Istota synostwa Bożego (Gal 3,26-27)* (20 III 1968) [Feliks Gryglewicz].
25. Ks. Ryszard Rubinkiewicz, *Jezus „Archehos” w Nowym Testamencie* (1970) [Feliks Gryglewicz].
26. Ks. Józef Kuc, *Prześladowany i wybawiony w Ps 22* (1970) [Stanisław Łach].
27. Ks. Jan Szłaga, *Symbolika fundamentu w Nowym Testamencie* (1970) [Feliks Gryglewicz].
28. Ks. Stanisław Cinal, *Elohim acherim u Jeremiasza* (1970) [Lech Stachowiak].
29. Ks. Tadeusz Hanelt, *Pojęcie bliźniego w starotestamentalnym przykazaniu miłości Kpł 19,18.34; Pwt 10,19* (1971) [Stanisław Łach].
30. O. Hubert Henryk Danecki, *Teologiczna koncepcja chorób w tekstach J, E, D Pięcioksięgu* (1971) [Stanisław Łach].
31. Ks. Edward Michoń, *Znaczenie logionu J 1,51* (1971) [Feliks Gryglewicz].
32. Ks. Roman Bartnicki, *Uroczysty wjazd Chrystusa do Jerozolimy* (1972) [Feliks Gryglewicz].
33. Ks. Edward Ejsmont, *Złorzeczenia w Psalmach. Ich forma, treść i geneza* (1972) [Stanisław Łach].

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

34. Ks. Hubert Ordon, *Teologia Łukaszej kompozycji Łk 1,5-56 i Dz 10* (1972) [Feliks Gryglewicz].
35. Ks. Eugeniusz Szewc, *Falszywi prorocy w listach Judy i II Piotra* (1973) [Lech Stachowiak].
36. Ks. Antoni Dreja, *Motywacje w psalmach lamentacyjnych Izraela* (1973) [Stanisław Łach].
37. Ks. Antoni Paciorek, *Historyczne i literackie problemy obietnicy prymatu (Mt 16,17-19)* (1974) [Feliks Gryglewicz].
38. Ks. Adam Kończak, *Sedaqah w Psalterzu* (1974) [Stanisław Łach].
39. Ks. Wojciech Ziemba, *Wyznania ufności oraz ich teologiczne uzasadnienia w lamentacjach indywidualnych Psalterza* (1974) [Stanisław Łach].
40. Ks. Józef Kozyra, *Kainotes. Idea nowości w Nowym Testamencie* (30 III 1977) [Kazimierz Romaniuk].
41. Ks. Henryk Lempa, *Dzień Pana w Piśmie Świętym. Geneza i ewolucja semantyczna formuł jom Jhwh i hemera (tou) Kyriou* (31 V 1977) [Kazimierz Romaniuk].
42. Ks. Antoni Tronina, *El emet. Wierność Boga w świetle Psalterza* (23 VI 1977) [Stanisław Łach].
43. Ks. Julian Warzecha, *Znaczenie terminu miszpah w Psalterzu* (24 VI 1977) [Stanisław Łach].
44. Ks. Tadeusz Jachym, *Odpowiedzialność indywidualna w Ez 18 w świetle tradycji kapłańskiej i deuteronomicznej* (14 XI 1977) [Lech Stachowiak].
45. Ks. Wojciech Kowalski, *Bojaźń Boża w świetle Psalmów* (19 XII 1977) [Stanisław Łach].
46. Ks. Edward Chmura, *Syjon w hymnach Psalterza* (20 I 1978) [Stanisław Łach].
47. Ks. Augustyn Eckmann, *Imię Boże w Psalterzu* (20 I 1978) [Stanisław Łach].
48. Ks. Mirosław Kokot, *Znaczenie obłoku w synoptycznych opisach przemienienia Pańskiego* (24 V 1978) [Feliks Gryglewicz].
49. Ks. Adam Odzimek, *Hellenistyczna i judaistyczna literatura o męczennikach a Łukaszczyński opis męki Jezusa* (8 VI 1978) [Hugolin Langkammer].
50. Ks. Andrzej Miller, *Dabar Jahwe w Psalterzu* (28 III 1979) [Stanisław Łach].
51. Ks. Józef Wilk, *Droga ludu Bożego w Liście do Hebrajczyków* (29 III 1979) [Stanisław Łach].
52. Ks. Zdzisław Zdebski, *Teologiczne znaczenie formuł pokutnych w Psalterzu* (11 VI 1980) [Stanisław Łach].
53. Ks. Roman Krawczyk, *Biblijna koncepcja świata w kategoriach mądrościowych. Studium egzegetyczno-teologiczne* (6 V 1981) [Marian Filipiak].
54. Ks. Piotr Skucha, *Teologia pustyni w Starym Testamencie* (6 V 1981) [Marian Filipiak].
55. Urszula Szwarz, *Słowo Jahwe w wyroczniach o narodzie wybranym. Studium egzegetyczno-teologiczne* (22 VI 1982) [Józef Homerski].
56. Ks. Andrzej Szewciw, *Posłuszeństwo według Nowego Testamentu* (18 I 1983) [Hugolin Langkammer].
57. Ks. Stanisław Haręzga, *Chrytologiczna perspektywa dziejów zbawienia. Tradycja i redakcja drugiej mowy św. Piotra (Dz 3,12-26)* (19 I 1983) [Jan Szlaga].
58. O. Edmund T. Świerczek, *Metafory śmierci w Starym Testamencie* (14 III 1983) [Marian Filipiak].
59. Ks. Jan Turkiel, *Nauka o stworzeniu człowieka przez Boga jako motyw życia etycznego w księgach mądrościowych Starego Testamentu* (8 V 1984) [Marian Filipiak].
60. O. Bernard Marian Arndt, *Przymierze noachickie na tle przymierzy tradycji kapłańskiej* (8 V 1984) [Lech Stachowiak].
61. Ks. Jan Flis, *Antydemoniczne praktyki starożytnego Wschodu a uzdrowienia opętanych w Nowym Testamencie* (1985) [Hugolin Langkammer].

62. Jerzy Suchy, *Ewangelia w wielkich listach św. Pawła* (3 VI 1987) [Hugolin Langkammer]
63. Ks. Stefan Szymik, *Interpretacja historii zbawienia w mowie św. Szczepana (Dz 7,2-53)* (13 I 1988) [Jan Szlaga].
64. Ks. Zdzisław Pawłowski, *Wiara i przymierze w „najstarszej tradycji” Pięcioksięgu* (21 VI 1988) [Lech Stachowiak].
65. O. Adam Ryszard Sikora, *Arche w Nowym Testamencie* (20 X 1988) [Hugolin Langkammer].
66. Ks. Zbigniew Dykiel, *Terminologia modlitwy w Septuagincie* (17 XI 1988) [Ryszard Rubinkiewicz].
67. Ks. Bogdan Wiktor Matysiak, *Przykazanie spoczynku sobotniego w świetle tradycji deuteronomicznej* (17 XI 1988) [Lech Stachowiak].
68. Ks. Antoni Jan Ołów, *Mowy radości w hymnach Psalterza* (30 V 1989) [Stanisław Potocki].
69. Ks. Marek Zawadzki, *Pojęcie zbawienia w Dziejach Apostolskich* (12 VI 1989) [Hugolin Langkammer].
70. Ks. Bernard J. Polok, *Idea Oblubieńca i Oblubienicy. Symbolika małżeństwa Jahwe i Izraela w pismach prorockich* (26 IV 1990) [Józef Homerski].
71. Ks. Zbigniew Rostkowski, *Uniwersalizm zbawienia w cesarejskiej mowie Piotra (Dz 10,34-43)* (28 V 1990) [Jan Szlaga].
72. O. Piotr Gryziec, *Parakalein w listach Pawłowych* (29 IV 1991) [Hugolin Langkammer].
73. Ks. Stanisław Kozioł, *Symbolika małżeńska i rodzinna w wyroczniach prorockich* (17 VI 1992) [Józef Homerski].
74. Ks. Wojciech Michniewicz, *Idea zjednoczenia narodu w nauce prorockiej* (10 V 1994) [Józef Homerski].
75. Krzysztof Mielcarek, *Jezus – ewangelizator ubogich (Łk 4,16-30)* (16 VI 1994) [Józef Kudasiewicz].
76. Ks. Mirosław Kiedzik, *Ho logos tou Theou (Ik 8,4-21). Studium z teologii św. Łukasza* (26 I 1995) [Józef Kudasiewicz].
77. Ks. Tomasz Drwał, *Syjon w przepowiadaniu prorockim* (6 XII 1995) [Józef Homerski].
78. Ks. Ryszard Zawadzki, *Antytezy Kazania na Górze (Mt 5,21-48) na tle tekstów judaistycznych* (4 VI 1996) [Hugolin Langkammer].
79. Ks. Jacek Kucharski, *Religijno-semiotyczne tło rzeczownikowych synonimów soteriologicznych Listów św. Pawła Apostoła* (7 VI 1996) [Hugolin Langkammer].
80. Ks. Sylwester Jędrzejewski, *Korzenie zła. Rdz 1–11 w interpretacji apokalptyki żydowskiej* (13 VI 1996) [Ryszard Rubinkiewicz].
81. O. Ryszard Maraś, *Treść i funkcja cytatów z Pisma Świętego w niezatwierdzonej regule św. Franciszka z Asyżu* (18 VI 1996) [Hugolin Langkammer].
82. Janusz Trela, *Przypowieści Jezusa (Mk 4) a starotestamentalne i rabinackie meszkalm* (12 XII 1996) [Gabriel Witaszek].
83. Gabriela Pindur, *Rola patriarchów w przepowiadaniu prorockim* (16 I 1997) [Józef Homerski].
84. O. Piotr Szymański, *Lukaszowe perykopy paschalne (24,1-53) w polskim przepowiadaniu posoborowym. Studium egzegetyczno-homiletyczne* (2 VI 1997) [Gabriel Witaszek].
85. Ks. Włodzimierz Cyran, *Kultyczny wymiar posługi apostołskiej według 2 Kor 1–7* (13 VI 1997) [Hugolin Langkammer].
86. Anna Jantas, *Idea pojednania z Bogiem w Księdze Jeremiasza* (27 IV 1998) [Ryszard Rubinkiewicz].

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

87. Ks. Sławomir Stasiak, *Specyfika rzeczownikowych terminów eschatologicznych w Listach Pasterskich* (14 V 1998) [Hugolin Langkammer].
88. O. Andrzej Kiejza, *Rzeczownikowe określenia chrześcijan w Apokalipsie. Obraz wierzących w Chrystusa* (28 V 1998) [Hugolin Langkammer].
89. Ks. Andrzej Oczachowski, *Chrystologiczna funkcja czasownika erchomai w Czwartej Ewangelii* (20 I 1999) [Hugolin Langkammer].
90. Ks. Andrzej Mozgol, *Arka Przymierza w tradycji prorockiej i w Psalmach* (8 VI 1999) [Antoni Tronina].
91. Ks. Zbigniew Niemirski, *Kakos w listach Pawłowych* (14 VI 1999) [Hugolin Langkammer].
92. Ks. Gabriel Cisek, *Znaczenie drogi w życiu Jezusa i Jego uczniów* (17 VI 1999) [Józef Kudasiewicz].
93. Ks. Mirosław Stanisław Wróbel, *Aposynagogos – ekskomunika judeochrześcijan z synagogi (J 9,22; 12,42; 16,2)* (4 X 1999) [Hugolin Langkammer].
94. Ks. Wojciech Popielewski, *Liturgia zwycięstwa Boga i godów Baranka w wielkiej dokso-logii Apokalipsy. Studium z teologii historii* (5 X 1999) [Henryk Witczyk].
95. Ks. Jan Klinkowski, *Technika użytkowania Starego Testamentu w Ewangeliach synop-tycznych* (23 XI 1999) [Hugolin Langkammer].
96. O. Roland Ludwik Jabłoński, *Specyfika rzeczownikowych samookreśleń św. Pawła w jego listach* (12 V 2000) [Hugolin Langkammer].
97. Ks. Bartosz Adamczewski, *Mądrościowy wymiar pneumatologii św. Pawła* (7 V 2001) [Hugolin Langkammer].
98. Andrzej Sionek, *Posługa słowa we wspólnotce korynckiej (1 Kor 12-14)* (29 V 2001) [Henryk Witczyk].
99. Ks. Jacek Molka, *Mesjanizm biblijny w świetle tekstów z groty czwartej w Qumran* (13 VI 2001) [Antoni Tronina].
100. Ks. Szczepan Szpyra, *Pawłowa ocena fałszywych nauczycieli w pierwotnych gminach chrześcijańskich na podstawie jego wielkich Listów* (23 X 2001) [Hugolin Langkammer].
101. Jurij Golowanov, *Historiozbawcza rola słowa Bożego w Ps 105* (8 I 2002) [Antoni Tronina].
102. Ks. Wiesław Dąbrowa, *Idea wierności Chrystusowi w Apokalipsie św. Jana* (14 III 2002) [Antoni Paciorek].
103. Ks. Marian Obruśnik, *Wychowanie człowieka według Księgi Syracydesa* (18 VI 2002) [Ryszard Rubinkiewicz].
104. Ks. Piotr Dernowski, *Modele parenezy chrzcielnej w Listach św. Pawła* (10 XII 2002) [Hugolin Langkammer].
105. Ks. Marek Dzik, *Chrystocentryzm relacji Ojciec, Syn i uczniowie a świat w świetle perykopy J 15,1–16,3* (2 IV 2003) [Hugolin Langkammer].
106. Ks. Mirosław Jasiński, *Posłannictwo proroka w cyklu Elizeusza* (4 VI 2003) [Urszula Szwarz].
107. Wojciech Stabryła, *Któż taki jak JHWH? Analiza porównawcza Wj 15 i Ps 77* (4 VI 2003) [Urszula Szwarz].
108. Maria Kardis, *Modlitwa w literaturze apokryficznej judaizmu okresu Drugiej Świątyni* (4 VI 2004) [Ryszard Rubinkiewicz].
109. Ks. Robert Nemś, *Zapowiedź męki i śmierci Jezusa w czwartej Ewangelii* (16 VI 2004) [Antoni Paciorek].
110. Ks. Grzegorz Domański, *Znaczenie wjazdu Jezusa do Jerozolimy (Łk 19,28-44) w Łukas-zowym ujęciu historii zbawienia* (16 VI 2004) [Antoni Paciorek].

111. Ks. Marek Raszewski, *Edom w świetle wypowiedzi proroków Starego Testamentu* (8 X 2004) [Antoni Tronina].
112. Ks. Andrzej Pławiak, *Model pasterza w Ap i Listach Pasterskich. Studium porównawcze* (3 XII 2004) [Hugolin Langkammer].
113. Ks. Mariusz Szmajdziński, „Ogień pożerający” (*‘esz+’akal*) w zbiorze *Dwunastu Proroków* (9 III 2005) [Antoni Tronina].
114. Ks. Piotr Łabuda, *Specyfika eschatologii indywidualnej w Ewangelii św. Łukasza* (9 VI 2005) [Antoni Paciorek].
115. Beata Urbanek, *Rola głosu Jezusa w dziele Objawienia. Studium z teologii Janowej* (13 VI 2005) [Henryk Witczyk].
116. Ks. Wiesław Pudło, *Jezus-Prorok w czwartej Ewangelii. Studium egzegetyczno-teologiczne* (14 VI 2005) [Henryk Witczyk].
117. Ks. Leszek Rasztański, *Funkcja terminu szerirut w Biblii Hebrajskiej* (17 VI 2005) [Ryszard Rubinkiewicz].
118. Sylwia Konopniewska, *Wizja czasów ostatecznych w apokryfach ST. Żydowskie spekulacje apokaliptyczne między II wiekiem przed Chr. a II wiekiem po Chr.* (14 VI 2006) [Waldemar Rakocy].
119. Ks. Maciej Basiuk, *Ofiara Izaaka (Rdz 22,1-14) w zachodniej tradycji patrystycznej* (14 VI 2006) [Antoni Tronina].
120. Ks. Tomasz Kusz, *Uzdrowienia z trądu w tradycji synoptycznej* (29 IX 2006) [Stefan Szymik].
121. Ewa Zajac, *Potop w tradycji biblijnej oraz w literaturze judaizmu Drugiej Świątyni* (4 XII 2006) [Ryszard Rubinkiewicz].
122. Ks. Józef Wcisło, *Historiozbawczy wymiar modlitwy w świetle tradycji Janowej* (30 V 2007) [Henryk Witczyk].
123. Ks. Tomasz Siemieniec, *Rola „Zasiadającego na tronie” w dziejach świata i ludzi. Studium z teologii Apokalipsy św. Jana* (5 VI 2007) [Henryk Witczyk].
124. Ks. Tomasz Tomaszewski, *Jezus Chrystus wypełnieniem historiozbawczej roli Świątyni. Studium egzegetyczno-teologiczne* (13 VI 2007) [Henryk Witczyk].
125. Branislav Kl’uska, *Uczeń ikoną Chrystusa. Studium egzegetyczno-teologiczne Mowy pożegnalnej J 13,31–16,33* (22 VI 2007) [Henryk Witczyk].
126. Ks. Grzegorz Baran, *Baptyzmalny charakter powtórnego narodzenia w tradycji Janowej* (14 IV 2008) [Antoni Paciorek].
127. Ks. Janusz Kucicki, *Od starotestamentalnego dnia Pańskiego ku chrześcijańskiej Paruzji. Początki eschatologii nowotestamentalnej w Listach do Tesaloniczan* (28 IV 2008) [Waldemar Rakocy].
128. Ks. Piotr Kot, *Literacko-teologiczne związki tradycji targumicznej o Kainie i Ablu (TN Rodz 4,1-17) z Pierwszym Listem św. Jana* (19 V 2008) [Miroslaw Wróbel].
129. Ks. Michał Czełuśniak, „Obecny zły czas” (*Ga 1,4*) w Pawłowym rozumieniu dziejów na podstawie Listu do Galatów (20 V 2008) [Antoni Paciorek].
130. Ks. Łukasz Laskowski, *Motyw potopu jako nowego stworzenia w Biblii* (6 VI 2008) [Antoni Tronina].
131. Ks. Piotr Mierzwa, *Najstarszy obraz króla Salomona. Studium literacko-egzegetyczno-teologiczne 2 Sm 12,24-25 i 1 Krł 1–11* (18 VI 2008) [Józef Łach].

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

132. Ks. Robert Głuchowski, *Nawrócenie dworzanina królowej etiopskiej typem ewangelizacji bez granic. Społeczno-geograficzny wymiar Łukaszczyńskiego uniwersalizmu zbawczego w Dz 8,25-40* (20 VI 2008) [Waldemar Rakocy].
133. Mykhaylyna Bihun, *Teologia ziemi w świetle tekstu Ne 9,6-37* (24 III 2009) [Urszula Szwarz].
134. Ks. Marek Jawor, *Teologiczne znaczenie czasownika „sodzo” w Markowych perykopach o uzdrowieniu* (8 V 2009) [Antoni Paciorek].
135. Ks. Piotr Waszak, *Drzewo kosmiczne Izraela w tekstach Ez 31 i Dn 4,7-14. Studium literacko-teologiczne* (18 VI 2009) [Antoni Tronina].
136. Joanna Ząbczyk-Plajzer, *Orędzie teologiczne cyklu o Dawidzie. Badania literackie i teologiczne tekstu 1 Sm 16 – 1 Krł 2,11* (30 IX 2009) [Urszula Szwarz].
137. Ks. Marcin Gęsikowski, *Pozycja i rola kobiet w ujęciu Księgi Sędziów* (30 IX 2009) [Urszula Szwarz].
138. Ks. Arnold J. Zawadzki, *Il peccato di Gabaa. Os 10,8-10.11-15 e i suoi echi in Geremia* (13 VII 2009) [H. Simian-Yofre, nostryfikacja].
139. Ks. Paweł Lasek, *Redakcja Drugiego Listu do Koryntian. Hipotezy, ich ocena i perspektywy* [Waldemar Rakocy].

Habilitacje pracowników Szkoły Biblijnej KUL

1. Ks. Stanisław Łach, *Dekalog. Ustalenie i wyjaśnienie tekstu*, UJ 1945 (druk: Włocławek [b.wyd.] 1948).
2. Stanisław Styś SJ, *Idea fundamentalis sanctitatis in Vetere Testamento*, KUL 1946 (niepubl.).
3. Ks. Kazimierz Romaniuk, *Idea bojaźni Bożej w teologii św. Pawła*, KUL 1966 (druk jako apendyks do książki W. Zaleski, *Apostołowie Jezusa Chrystusa*, Poznań, Księgarnia św. Wojciecha 1966, s. 489-582).
4. Ks. Lech Remigiusz Stachowiak, *Geneza i rozwój dualistycznej antropologii qumrańskiej*, KUL 1967 (druk w artykułach).
5. Hugolin Langkammer OFM, *Problemat splotu orzeczeń ktizeologicznych z soteriologicznymi w chrystologii Nowego Testamentu*, KUL 1968 (druk w artykułach).
6. Ks. Józef Homerski, *Słowo Jahwe o narodach w księgach proroków pisarzy*, KUL 1971 (druk w artykułach)
7. Ks. Józef Kudasiewicz, *Rola Jeruzalem w czasie zbawczej działalności Jezusa. Studium z teologii św. Łukasza*, KUL 1971 (druk w artykułach).
8. Ks. Stanisław Potocki, *Struktura literacka Księgi Przysłów Salomona 1–9*, KUL 1972 (druk w artykułach).
9. Ks. Marian Filipiak, *Struktura i doktryna Księgi Koheleta*, KUL 1974 (druk: Lublin, RW KUL 1975).
10. Ks. Jan Szlaga, *Nowość przymierza Chrystusowego według Listu do Hebrajczyków*, KUL 1976 (druk: Lublin, RW KUL 1979).
11. Ryszard Rubinkiewicz SDB, *Eschatologia Hen 9–11 a Nowy Testament*, KUL 1981 (druk: Lublin, RW KUL 1984).
12. Ks. Antoni Tronina, *Bóg przybywa ze Synaju. Staroizraelskie formuły teofanijne a początki religii Izraela*, KUL 1989 (druk: Lublin, RW KUL 1989).
13. Gabriel Witaszek CSSR, *Niesprawiedliwości społeczne i ich konsekwencje w myśli religijnej proroka Amosa*, KUL 1992 (druk: Tuchów, Mała Poligrafia 1992).

14. Ks. Antoni Paciorek, *Człowiek bez Chrystusa w soteriologii Listu św. Pawła do Rzymian*, KUL 1995 (druk: Tarnów, Biblos 1995).
15. Ks. Henryk Witczyk, „*Pokorny wołał i Pan go wysłuchał*” (*Ps 34,7a*). *Model komunikacji diafonicznej w Psalmach*, KUL 1997 (druk: Lublin, RW KUL 1997).
16. Urszula Szwarz, *Przesłanie Rdz 49 i Pwt 33. Studium literacko-egzegetyczne*, KUL 1997 (druk: Lublin, RW KUL 1997).
17. Waldemar Rakocy CM, *Obraz i funkcja faryzeuszy w dziele Łukaszowym (Łk – Dz). Studium literacko-teologiczne*, KUL 2001 (druk: Lublin, RW KUL 2001).
18. Stefan Szymik MSF, *Problem polemiki antyepikurejskiej w pismach Nowego Testamentu*, KUL 2003 (druk: Lublin, Wydawnictwo KUL 2003).
19. Ks. Stanisław Haręzga, *Jezus i Jego uczniowie. Modele chrześcijańskiej formacji w Ewangelii według św. Marka*, KUL 2006 (druk: Lublin, Wydawnictwo KUL 2006).
20. Ks. Dariusz Dziadosz, *Monarcha odrzucony przez Boga i lud. Proces redakcji biblijnych tradycji o Saulu*, KUL 2007 (druk: Przemyśl, Wydawnictwo Archidiecezjalne 2006).
21. Krzysztof Mielcarek, *Ierusalem – Hierosolyma. Starotestamentowe i hellenistyczne korzenie Łukasowego obrazu świętego miasta w świetle onomastyki greckiej*, KUL 2008 (druk: Lublin, Wydawnictwo KUL 2008).
22. Ks. Wojciech Pikor, *Soteriologiczna metafora wody w Księdze Izajasza*, KUL 2009 (druk: Lublin, Wydawnictwo KUL 2009).
23. Henryk Drawnel SDB, *The Aramaic Astronomical Book (4Q208-4Q211) from Qumran. Text, Translation, and Comentary*, KUL 2012 (druk: Oxford, University Press 2011).

Wykaz wszystkich pracowników Szkoły Biblijnej KUL (w nawiasie lata studiów w *Biblicum* oraz stopień, z jakim zostały ukończone)

- Cinał Stanisław – 1964–1971 (1959–1962, licencjat)
 Dąbrowski Eugeniusz – 1954–1959 (1926–1939, doktorat)
 Drawnel Henryk – 2005– (1992–1995; 1996–1997, doktorat)
 Dziadosz Dariusz – 2003– (1995–1999, doktorat)
 Filipiak Marian – 1966–1984 (1970–1971, licencjat)
 Gryglewicz Feliks – 1950–1979 (1932–1933)
 Haręzga Stanisław – 2001– (1984–1986, licencjat)
 Homerski Józef – 1972–1992 (1957–1960, licencjat)
 Jankowski Augustyn – 1962–1963 (1946–1948, licencjat)
 Kiejza Andrzej, 1998–2012 (1989–1993, licencjat)
 Kondracki Andrzej – 1996–1999 (1987–1991, doktorat)
 Kowalski Marcin – 2011– (2003–2009, doktorat)
 Kudasiewicz Józef⁵⁸ – 1961–2001 (1957–1961, *candidatus ad doctoratum*)
 Langkammer Hugolin – 1967–2004 (1963–1965, doktorat)
 Łach Stanisław – 1952–1976 (1936–1938, licencjat)
 Mielcarek Krzysztof – 1999– (1997–1999, licencjat)
 Milik Józef Tadeusz – 1944–1946 (1946–1949, *candidatus ad doctoratum*)
 Ordon Hubert – 1978–2004 (1974–1976, licencjat)
 Paciorek Antoni, 1996–2012 (1975–1977, licencjat)

⁵⁸ W dniu 16 XI 2012 r. ks. Kudasiewicza odszedł do Pana, w 86. roku życia i 60. roku kapłaństwa.

Pół wieku lubelskiej szkoły biblijnej (1956–2006)

- Pikor Wojciech – 2003– (1996–1999, licencjat)
Piwowar Andrzej – 2005– (1997–2001, licencjat)
Popielewski Wojciech – 2011–2012 (1995–1998, licencjat)
Potocki Stanisław – 1985–1993 (1963–1964, licencjat)
Rakocy Waldemar – 1994– (1985–1989, licencjat)
Romaniuk Kazimierz – 1962–1976 (1956–1959, doktorat)
Rubinkiewicz Ryszard – 1977–2008 (1969–1972, doktorat)
Sikora Adam Ryszard – 1994–1997 (1989–1993, licencjat)
Stachowiak Lech Remigiusz – 1966–1990 (1955–1958, doktorat)
Stępień Jan – 1961–1968 (1936–1939, *candidatus ad doctoratum*)
Styś Stanisław – 1944–1952 i 1956–1959 (1924–1927, licencjat)
Suchy Jerzy – 1992–1995 (1987–1990, licencjat)
Szwarc Urszula – 1979– (1983–1986, licencjat)
Szymik Stefan – 1995– (1991–1994, licencjat)
Tronina Antoni – 1976–2012 (1978–1980, licencjat)
Witaszek Gabriel – 1993–2002 (1978–1981, licencjat)
Witczyk Henryk – 1995– (1986–1989, *candidatus ad doctoratum*)
Wróbel Mirosław Stanisław – 2000– (1995–1998, licencjat)
Zalewski Wojciech, 1964–1965 (1965–1967, licencjat)
Zawadzki Arnold J. (1998–2001; 2002–2005; 2008–2009, doktorat)

